

Utdanningspolitisk program 2021 – 2025

Skole og oppvekst – en arena for læring, fellesskap, demokrati og sosial rettferdighet

Utdanning er en menneskerett. Skolenes landsforbund ønsker et utdanningssystem som fremmer demokratisk og rettferdig fordeling av kunnskap, kompetanse, nasjonalt og internasjonalt. Utdanningssystemet skal sikre at hvert enkelt menneske får realisert sine evner og rustes til aktiv yrkes- og samfunnsdeltakelse. Utdanning skal være basert på et solidarisk menneskesyn og være et offentlig ansvar, under demokratisk kontroll og tilgjengelig for alle gjennom en offentlig drevet fellesskole. Alle mennesker skal gis samme mulighet til utdanning og livslang læring, uavhengig av bakgrunn. Alle elever skal gis mulighet til å gå ut av skolen med tro på seg selv, utvikle sine praktiske og teoretiske evner og sin evne til kritisk refleksjon. Skole og oppvekst skal bidra til utvikling av klima- og miljøbevissthet, i samsvar med FNs bærekraftsmål, både gjennom opplæring og aktive verdivalg.

Skolenes landsforbund vil arbeide offensivt for en skole som gir kunnskap og mestring til alle, en skole der alle skal få reell og likeverdig tilgang til all utdanning, fra barnehage til høyere utdanning.

Kunnskap til få gir makt. Kunnskap til alle gir frihet

Skolenes landsforbund står for et kunnskapssyn hvor teori og praksis er nært knyttet sammen og hvor praktiske ferdigheter likestilles med teoretiske. Spesielt i grunnskolen har opplæringen blitt mer teoritung. Det styres i retning av et smalt og ensrettet kunnskapssyn med et testregime som legger vekt på å offentliggjøre resultatene på kommunalt, nasjonalt og internasjonalt nivå.

Økt krav til dokumentasjon fører til mindre vektlegging av pedagogisk planlegging. Ansatte opplever at de blir presset til å prioritere kortsiktige mål i stedet for en opplæring som på sikt best fremmer barnets og elevens utvikling. Vi vil arbeide for økt tillit til de ansatte i utdannings- og oppvekstsektoren. Det innebærer utvidet pedagogisk handlingsrom og mer tid til å løse primær oppgavene.

Skoleledere skal ha pedagogisk utdanning og undervisningserfaring, og de må få nok tid til å utøve pedagogisk ledelse.

Gratis fellesskole for alle. Sterkere nasjonal styring av opplæringen

Skolen skal bidra til sosial utjevning, og grunnlaget for dette ligger i at fellesskolen gir alle lik rett til utdanning, og lik rett til å trives, uansett hvor i landet man bor, uavhengig av økonomisk bakgrunn, kjønn, livssyn og nasjonalitet. Skolenes landsforbund krever at det gis gode vilkår for reell tilpasset opplæring, som er både inkluderende og utjevne. Vesentlige områder av utdanningen må styres med definerte nasjonale bestemmelser.

Skolenes landsforbund vil arbeide offensivt for å presse fram politisk vilje til sterkere nasjonal økonomisk styring av opplæringen. Vi arbeider for å fremme grunnlaget for et sterkt, offentlig utdanningssystem der hele befolkningen er sikret grunnleggende rettigheter.

Lik rett til utdanning gjennom god organisering

For at alle skal få lik rett til utdanning må den offentlige barnehage og skole styrkes, og kommersialisering av i utdanningssystemet bekjempes. Fritt skolevalg som et prinsipp må utvikles og nærskoleprinsippet videreutvikles. Skolenes landsforbund vil arbeide for å opprettholde en desentralisert offentlig skolestruktur. Reformen og endringer i barnehage og skoleverket må fullfinansieres av staten

Barnehage

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i fri lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

For å oppfylle dette mener Skolenes landsforbund at:

- enhver barnehage skal ha en styrer med pedagogisk utdanning.
- styreren må ha tid og handlingsrom til å utføre pedagogisk ledelse.
- det innføres minstestandarder for personaltetthet i barnehager, og denne må også gjelde ved sykdom og når ansatte er på kurs/møter utenfor arbeidsplassen. Vikar må alltid benyttes ved slikt fravær.
- arealnormene i barnehageloven opprettholdes og gjøres bindende.
- alle nyutdannede nytilsatte barnehagelærere skal få veiledning de to første årene de arbeider. Både den veiledede og veileder skal ha avsatt tid til veiledning.
- barnehagen skal ha god tid og rikelig plass til lek og fysisk utfoldelse.
- fri lek har en egenverdi og må anerkjennes som en viktig del av barns utvikling både sosialt og språklig og få større plass som aktivitet.
- i forhold til barn som er flerspråklige, må det settes inn morsmålspedagoger/morsmålsassistenter.
- det innføres lovfesting av retten til ett gratis måltid pr. dag for barnehagebarn.
- det innføres ikke læreplaner i barnehagene, men rammeplanen videreføres.
- barnehager skal være offentlig eiet og drevet, og ikke drevet av profitt hensyn.

SFO/AKS

Skolefritidsordningen/Aktivitetsskolen skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i alder, funksjonsnivå og interesser hos barna. SFO/AKS skal gi barna omsorg og tilsyn. SFO/AKS skal ikke være en utvidelse av skoledagen.

For å oppfylle dette mener Skolenes landsforbund at:

- enhver SFO/AKS skal ha en egen leder.
- det lovfestes nasjonale minstestandarder for personaltetthet i SFO/AKS.
- det må følge med voksenressurs til SFO/AKS for elever som har behov for ekstra hjelp.

- det settes inn vikar fra første dags fravær i alle SFO/AKS.
- det innføres en minstenorm for å sikre tid til samarbeid og til for- og etterarbeid også for miljøarbeidere, fagarbeidere og assistenter.
- retten til SFO og AKS lovfestes og utvikles som et variert lærings- og språkstøttende tilbud for alle elever i barneskolen, med vekt på lek, fysisk aktivitet og praktisk og estetisk utfoldelse.
- SFO/AKS skal være gratis.
- fritidspedagogikk tilbys som etterutdanning, og det legges til rette for at alle ansattegrupper som jobber i SFO og AKS får en reell mulighet til å ta etter- og videreutdanning.
- det innføres nasjonale normer om innhold som utstyr/leker, bemanning, arbeidstid og areal.

Grunnskole

For å oppfylle opplæringslovens formålsparagraf mener Skolenes landsforbund at følgende må oppfylles:

- enhver skole skal ha en rektor med pedagogisk utdanning og undervisningserfaring.
- leseplikten for undervisningspersonale i grunnskolen må reduseres vesentlig. I første omgang prioriteres barnetrinnet til 23 t per uke, lik øvrige fag, 885-rammen på ungdomstrinnet.
- klassestørrelse i grunnskolen ikke skal overstige 15 elever på 1. - 4. trinn og 20 elever på 5. - 10. trinn.
- all elevrettet aktivitet som er planlagt, iverksatt og fulgt opp av lærer, og som har til hensikt å oppfylle mål i læreplan/IOP er undervisning. Alle undervisningstimer skal gjennomføres av lærer.
- det skal være en kvalifisert lærer til stede i alle undervisningstimer. Personale som ikke er tilsatt i undervisningsstilling, skal ikke gjennomføre eller ha ansvaret for opplæringen. Må ufaglært arbeidskraft brukes en periode, skal det alltid følge med en veilederressurs.
- alle nyutdanna nytilsatte lærere skal få veiledning de to første årene de arbeider. Både den veiledede og veileder skal ha avsatt tid til veiledning.
- sentrale myndigheter fastsetter læreplaner og bryter kompetansemålene ned på hvert trinn i hvert fag.
- pedagogen skal ha handlingsrom til å følge de planene som er lagt for opplæringen i faget/fagene på grunnlag av læreplanene.
- pedagogen skal disponere sin tid til primæroppgavene som er planlegging og gjennomføring av undervisning, samt etterarbeid etter timene.
- retten til tospråklig opplæring lovfestes for hele grunnopplæringen. Kommunen/fylket forpliktes til å gi tilbud uten at foreldre skal være nødt til å søke om dette.
- nasjonale prøver og annen testing som fører til rangering utvikles.
- lærerutdanningene skal i langt større grad enn i dag legge vekt på hjelp til elever med lese- og skrivevansker. Spesialpedagogikk skal være en del av lærerutdanningene.
- spesialundervisning skal styrkes og utføres av personell med spesialpedagogisk kompetanse.
- det sikres vilkår for å kunne bruke praktiskpedagogiske læringsarenaer som en integrert del av undervisningen, for alle elever.
- spesialpedagogiske timer eller lederressurser skal ikke medregnes i beregningsgrunnlaget for lærertetthet.
- det sikres vilkår som gjør det mulig å realisere tilpasset opplæring.

- opplæring i fremmedspråk styrkes og aktuelle minoritetsspråk tilbys som fag for alle i grunnskolen.
- minoritetsspråklige elever må sikres et godt opplæringstilbud.
- de praktiske og estetiske fagene får en høyere status og prioritet i norsk grunnskole.
- grunnkurset i trafikkopplæringen blir et tilbud til alle i ungdomsskolen.
- alternative vurderingsformer i grunnopplæringen videreutvikles, og karakterer og tradisjonelle eksamener gjøres overflødige.
- rådgiver- og sosiallærerressursen økes.
- sosiallærerordningen skal være obligatorisk i hele grunnskolen.
- kontaktlærerressurs økes på alle trinn.
- elever som har behov for det skal tilbys alternative læringsarenaer.
- leksehjelp må utføres av pedagogisk personale og skal regnes som undervisning.
- det innføres lovfesting av retten til ett gratis måltid pr. dag for elever i grunnopplæringen, og alle skoler får kantine med kjøkken.
- retten til tospråklig opplæring lovfestes for hele grunnopplæringen og kommunen forpliktes til å gi tilbud.
- arealnormene for undervisningslokaler, uteområder og arbeidsplasser for lærerne utvides, og alle normer skal gå klart fram av lover og forskrifter.
- overføringer fra staten til utdannings- og oppvekstsektoren i kommunen må i større grad øremerkes.
- elever må få utforske praktiske og estetiske fag og yrker fra barnetrinnet og gjennom ungdomsskolen.
- elevbedrifter og andre tiltak som bidrar til innsikt i arbeidslivet videreføres og styrkes.
- elevene i grunnskolen skal lære om plikter og rettigheter i arbeidslivet, trepartssamarbeidet og den norske modellen.
- 1. klasse må få mer leke- og aktivitetstid.

Videregående opplæring

Yrkesfagene er blitt flerfaglige framfor tverrfaglige, og det er altfor mange fag det skal gis en smakebit av. Slik undergraves muligheten for at elevene kan utvikle faglig integritet og motivasjon.

Store elevgrupper opplever opplæringen som lite relevant og lite motiverende, og mange har ikke forutsetninger til å tilegne seg kunnskap på slike premisser. Yrkesfaglærere skal ha yrkeserfaring og relevant fagbrev/offentlig autorisasjon.

Skolens landsforbund mener følgende må oppfylles:

- enhver skole skal ha en rektor med pedagogisk utdanning og undervisningserfaring.
- klasse- og gruppestørrelse på studieforbereende utdanningsprogram skal ikke overstige 20 elever. På yrkesforberedende utdanningsprogram skal klasse- og gruppestørrelsen ikke overstige 15 elever.
- sentrale myndigheter fastsetter læreplaner og kompetansemål på hvert trinn i hvert fag.

- det skal være en kvalifisert lærer til stede i alle undervisningstimer. Personale som ikke er tilsatt i undervisningsstilling, skal ikke gjennomføre eller ha ansvaret for opplæringen. Må ufaglært arbeidskraft brukes en periode, skal det alltid følge med en veilederressurs.
- spesialpedagogiske timer eller lederressurser skal ikke medregnes i beregningsgrunnlaget for lærertetthet.
- retten til tospråklig opplæring lovfestes for hele grunnopplæringen og fylkeskommunen forpliktes til å gi tilbud.
- arealnormene for undervisningslokaler, uteområder og arbeidsplasser for lærerne utvides, og alle normer skal gå klart fram av lover og forskrifter.
- overføringer fra staten til oppvekst- og utdanningssektoren i fylker må i større grad øremerkes.
- det åpnes for større fleksibilitet i valg av gjennomføringsmodeller i yrkesopplæringen. Skolenes landsforbund vil jobbe for at det skal være mulig å gå over fra fullført studiespesialiserende til komprimerte yrkesfagkurs og deretter fagbrev.
- på Vg2-nivå i yrkesfagene må opplæringen bli mer spisset i forhold til de ulike fagområdene.
- teori utover Vg3-nivå i lærefagene må skje i regi av offentlig videregående skole.
- skoleeierne må pålegges et tilstrekkelig antall skoleplasser i videregående opplæring slik at opplæringsretten blir reell.
- alle kvalifiserte yrkesfagelever må sikres læreplass.
- elever som kommer inn under oppfølgingstjenesten, må få tilpasset opplæring opp mot nærmeste videregående skole.
- ordningen med kombinasjonen av fagbrev og pedagogisk utdanning videreføres for yrkesfaglærere.
- lærere i videregående skole tilbys kompetanseutvikling med hospitering i næringslivet, kombinert med målrettet opplæring ved universitet eller høyskole.
- flere utdanningsmuligheter for å bli trafikk lærer for tunge kjøretøy må realiseres
- skolene skal ha relevant oppdatert utstyr og maskinpark.
- studentbedrifter og andre tiltak som bidrar til innsikt i arbeidslivet videreføres og styrkes.
- det bør lovfestes minimumskrav til praksisopplæring i programfagene.
- teoretisk og praktisk læring skal henge sammen på alle trinn.
- det sikres vilkår som gjør det mulig å realisere tilpasset opplæring.
- opplæring i fremmedspråk styrkes og aktuelle minoritetsspråk tilbys som fag for alle i den videregående skolen.
- minoritetsspråklige elever må sikres et godt opplæringstilbud.
- minoritetsspråklige elever skal sikres norskopplæring tilsvarende kompetansenivå grunnskole 10. klasse i løpet av det 13. årige løpet. Dette gjennom enkeltvedtak og modulundervisning i norsk.
- for å styrke yrkesrelevant praksis, må ressursene til praksisdelen styrkes. Dette gjelder både innkjøp av utstyr og ansettelse av nok personell.
- samarbeidet mellom skole og næringsliv styrkes.
- rådgiver- og sosiallærerressursen økes.
- kontaktlærerressurs økes på alle trinn.
- elever som har behov for det skal tilbys alternative læringsarenaer.
- selv om fagplanen i enkelte fag er lik for yrkesfag og studiespesialisering, er vektleggingen av mål i realiteten ulik på grunn av krav om yrkesretting. Eksamensoppgavene bør gjenspeile dette ved

at det utarbeides ulike eksamenssett for YF og SS som begge fører frem til studiekompetanse i faget.

- skolegang skal fullstipendieres, dersom fylkeskommunen ikke har ønsket utdanningstilbud på videregående nivå i rimelig nærhet av hjemmet.
- alle elever i videregående skal lære om plikter og rettigheter i arbeidslivet, trepartssamarbeidet og den norske modellen.
- opplæringskontorene skal eies og driftes av fylkeskommunen.

Likeverdig samisk opplæringstilbud

Samiske elever har rett på et likeverdig opplæringstilbud på sitt eget språk, men tiltakene som er satt i verk for å sikre det er for svake og fungerer ikke godt nok.

Skolenes landsforbund vil arbeide for at:

- kommunene plikter å tilby samiskspråklig barnehagetilbud etter en sterk språkmodell til alle samiske barn hvor foreldrene ønsker det.
- retten til samiske læremidler lovfestes.
- elever som følger læreplanen i samisk som andrespråk skal få tilbud om opplæringen gjennom sterke språkopplæringsmodeller.
- det opprettes en fungerende tilsynsordning som sikrer kvaliteten i opplæringen.
- skoleeier plikter å informere foreldre om retten til opplæring i og på samisk ved innmelding.
- skoleeiers plikt til å sikre kvalitet ved fjernundervisning reguleres.
- utdanningen for samiske lærere styrkes.

Voksnes læring og høyere utdanning

Voksne lærer på ulike arenaer og for ulike formål. Gode vilkår for livslang læring kan være viktig for å motvirke større økonomiske og sosiale forskjeller, og hindre utestenging av store grupper fra arbeidslivet.

Skolenes landsforbund vil derfor jobbe for at:

- realkompetanse anerkjennes i utdanningsinstitusjonene.
- de som vurderer realkompetanse, må gis et formelt utdanningstilbud.
- grunn- og etterutdanning i norsk som andrespråk styrkes.
- grunnskole- og videregående opplæring for voksne skal være likeverdig og gratis.
- offentlig videregående skole skal stå for videregående opplæring for voksne.
- en god offentlig voksenopplæring sikres.
- voksne som tar førstegangs grunnopplæring, får full dekning av livsopphold.
- voksne med utenlandsk utdanning som ikke godkjennes i Norge, må få rett til voksenopplæring.
- innvandrere som har fått godkjent sin videregående utdanning, men mangler eksamen i norsk, engelsk eller andre fag, må få rett til å ta disse fagene for å oppnå yrkes- eller studiekompetanse.
- voksne med rett til utdanning, må få rett til rådgivning.

- fagskoler som bygger på fag- eller svennebrev sikres en forutsigbar og forsvarlig finansiering.
- fagskolesystemet utbygges som en viktig del av utdanningssystemet.
- studiepoeng fra fagskolen likestilles med studiepoeng fra UH-sektoren.
- gjeldende ordning, der bevilgninger til høyere utdanning skal være basert på gjennomstrømmingen i institusjonene, avskaffes og erstattes av et system for finansiering etter samfunnsmessige behov og med økonomisk forutsigbarhet for den enkelte institusjon.
- grunnforskning skal kunne drives fritt – oppdragsforskning må ikke være eneste mulighet.

Voksenopplæring

Voksenopplæring er både nøkkelen til å sikre god integrering og en nødvendighet for å sikre livslang læring, uansett hvor deltakeren kommer fra. Voksenopplæring må sikre at de voksne elevene får kompetansen de trenger for å kunne ta del i arbeidslivet. Voksenopplæring må inneholde effektive løsninger som sikrer at de voksne elevene får kompetansen de trenger for å kunne være lenge i arbeidslivet.

Dette innebærer at voksenopplæringen må tilby både kortere kurs og formelle utdanninger, med alternative veier for å nå disse.

Mange av deltakerne i voksenopplæring har ikke fullført grunnskole og/eller videregående skole i sitt hjemland. De trenger dette for å kunne delta i arbeidslivet og for å bli godt integrert i samfunnet. Lærerne i voksenopplæring må ha formell kompetanse til å undervise voksne elever.

I dag bor mange i Norge i flere år før de får mulighet til å arbeide. LO ønsker å gi innvandrere arbeidstillatelse allerede på mottakene, slik at alle som bor i Norge har mulighet til både å bidra til samfunnet og å leve verdige liv.

Skolens landsforbund vil:

- ha voksenopplæringstilbud som favner alle kategorier vokselever; flerspråklige, voksne med sykdom/skade/funksjonsnedsettelse som trenger vedlikeholdsoplæring på for eksempel grunnleggende ferdigheter, voksne som har behov for spesialundervisning, de som har fag/svennebrev og trenger påbygning til studiekompetanse.
- at voksne med funksjonsnedsettelse skal få et opplæringstilbud som kvalifiserer til å kunne ta del i arbeids- og samfunnsliv ut fra deres premisser/muligheter.
- at voksnens rett til spesialundervisning ivaretas av lærere med riktig kompetanse, og i voksenopplæring (ikke i bolig eller dagtilbud).
- ha tett kontakt mellom arbeidslivet og voksenopplæring. Arbeidslivet må være åpne for å lære opp deltakere i norsk arbeidslivskultur, i tillegg til selve faget.
- at det stilles krav om voksenpedagogikk og kompetanse i norsk som andrespråk for lærere som underviser i aktuelle fag.
- sikre arbeidsmuligheter for innvandrere, også de som ikke når høye språkkrav eller mangler formell kompetanse.
- arbeide for at også voksne elever skal få rett til å ha en kontaktlærer.

Tillit til de ansatte. Mer praktisk, variert og relevant opplæring

Skoleforskning viser at det er læreren som gjør den store forskjellen når det gjelder læring. Derfor må de ansatte ha pedagogisk og metodisk handlefrihet og ikke pålegges arbeidsoppgaver som stjeler tid og fokus fra opplæringen.

Skolenes landsforbund vil arbeide målrettet for at de ansatte får handlefrihet til å gjøre opplæringen mer praktisk, variert og relevant. En slik tilnærming til undervisningen øker elevenes motivasjon og gir alle elever et bedre utgangspunkt også i tilegnelsen av teoretisk kunnskap. Den positive læringseffekten som praktisk – estetiske fag har, må utnyttes bedre i alle fag.

Innholdet i opplæringen må sikre at tilpasset opplæring og lik rett til utdanning kan bli en realitet.

Skolenes landsforbund vil på alle nivå arbeide for å vinne fram med at all opplæring skal være basert på et bredt kunnskapssyn og sikre alle lik tilgang til utdanning ved at:

- læreren skal ha metodefrihet i opplæringen.
- opplæring i fremmedspråk styrkes og aktuelle minoritetsspråk tilbys som fag for alle både i grunnskolen og den videregående skolen.
- de praktiske og estetiske fagene får en høyere status og prioritet i norsk grunnskole.
- den praktiske siden styrkes i videregående opplæring ved økte ressurser, for å legge til rette for en best mulig yrkesrelevant praksis.
- samarbeidet mellom skole og næringsliv styrkes.
- alternative vurderingsformer i grunnopplæringen videreutvikles, og karakterer og tradisjonelle eksamener gjøres overflødige.

God studiefinansiering – rett til utdanning for alle

Skolenes landsforbund arbeider for at studiefinansieringen skal gi høye stipendandeler og lav, politisk styrt studielånsrente. Skolenes landsforbund arbeider for at offentlig ansatte skal få avskrevet studielån etter antall år i offentlig tjeneste. Studielånsrenten skal alltid være under markedsrenten.

Skolenes landsforbund vil arbeide for at:

- fullstipendiering skal være et langsiktig mål for studiefinansiering i høyere utdanning.
- staten bidrar til oppbygging av tilstrekkelig antall studentboliger til en husleie som er i samsvar med studiestøtten.
- alle ansatte i utdannings- og oppvekstsektoren får rett til regelmessige og betalte permisjoner for videreutdanning og faglig oppdatering.
- alle lærere i lærer- og barnehagelærerutdanningene jevnlig har praksis i utdanningssystemet
- krav om pedagogisk utdanning og praksis for skoleledere gjeninnføres.
- det utvikles en skolelederutdanning som vektlegger pedagogisk ledelse på linje med personalbehandling og økonomistyring.
- lærerutdanning tatt i andre land må i større grad kunne godkjennes.
- det legges bedre til rette for rekruttering av lærerstudenter og læringer med innvandrerbakgrunn for framtidig arbeid i skoler og barnehager.

- assistenter og miljøarbeidere i skole, barnehage og SFO/AKS får tilbud om relevant yrkesutdanning eller fagbrev.
- det må utarbeides et etter-/videreutdanningstilbud for lærere som skal undervise i arbeidslivsfaget.

Tid og rom til etisk refleksjon

Det etiske grunnlaget for opplæringsvirksomheten og opplæringens innhold skal være basert på demokratiske verdier og menneskerettigheten, og ellers være religions- og livssynsøytrale.

Etisk bevissthet, høy faglighet og god innsikt i ulike elevers metodiske behov er kjernen i alt profesjonelt arbeid i utdannings- og oppvekstsektoren. Skolenes landsforbund arbeider for at samfunnet skal ha tillit til at vi bruker våre valgmuligheter på en etisk forsvarlig måte og at pedagogisk handlingsrom er viktig for å sikre god kvalitet i opplæringen for alle elevgrupper.

For å sikre at opplæringen fungerer demokratisk og inkluderende, arbeider Skolenes landsforbund for at:

- barnehagen og skolen skal verdsette mangfoldet.
- det etiske grunnlaget for opplæringsvirksomheten og opplæringens innhold skal være basert på menneskerettighetene og ellers være religions- og livssynsøytralt.
- likestillingsspørsmål prioriteres.
- barnas og ungdommens egne erfaringer og opplevelse av mening skal vektlegges, respekteres og veiledes i skolen og barnehagen.
- alle former for mobbing, vold og rasisme – mellom elever, mellom personalet, mellom personalet og elever – bekjempes.
- det skal være tid og rom til etisk refleksjon og dialog i personalet og blant elevene.
- det skal videreutvikles en åpenhet for god dialog mellom foreldre, elever og skolens personale.

Holdninger og miljø

For å sikre at barnehagen, skolen og høyere utdanningsinstitusjoner bidrar positivt til en demokratisk verdensutvikling i samsvar med FNs bærekraftsmål, arbeider Skolenes landsforbund for at opplæringen skal:

- bidra til å bevisstgjøre om miljøspørsmål og bruken av jordas ressurser.
- bidra til kritisk bevissthet og refleksjon om fordeling av goder og byrder, lokalt og globalt.
- sikre at kunnskap om fagbevegelsens historie og den betydningen bevegelsen har hatt og har for utviklingen av demokrati og velferdsstat blir mer vektlagt i opplæringen. Historisk kunnskap om hvordan arbeiderklassen har kjempet fram velferdssamfunnet, arbeiderkunst og arbeiderlitteratur hører naturlig inn.
- sørge for at elever i ungdomsskolen og videregående skole i større grad tilegner seg kunnskap om hvordan, trepartssamarbeidet, lover og avtaleverk regulerer arbeidslivet.
- bidra til kritisk bevissthet om konsekvensene av opprustning, krig og rasisme.

Andre yrkesgrupper i skolen

Skolenes landsforbund ser at dagens skoler har mange ulike utfordringer. Derfor vil vi jobbe for flere yrkesgrupper i skolen. Ulike yrkesgrupper innehar ulike metoder og tilnæringsmåter i sitt arbeid med elevene.

Psykiske helseplager blant barn og unge dessverre er et økende problem. Derfor vil Skolenes landsforbund ha flere helsesykepleiere og et styrket skolehelsetilbud. En god skolehelsetjeneste, sammen med en styrking av spesialpedagogiske tiltak, bidrar til trygghet og trivsel i skolehverdagen. Det kan forebygge frafall og forebygge helseproblemer senere i livet.

Det innføres en minstenorm for å sikre tid til samarbeid, for- og etterarbeid også for miljøarbeidere, assistenter og andre yrkesgrupper i skolen.